

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

18 10 20 19 р.

м. Київ

№ 1310

Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа»

Відповідно до пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630, враховуючи пункт 5 Плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 року № 903-р, та з метою підвищення методичного та практичного рівнів професійної компетентності педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти «Професійна діяльність асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі» (далі - Програма), що додається.

2. Рекомендувати закладам післядипломної педагогічної освіти використовувати Програму під час організації та проведення навчання педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти.

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Мандзій Л. С.

Міністр

Ганна НОВОСАД

Типова програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти «Професійна діяльність асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі»

Посада: асистент учителя

Форма навчання: очно-заочна

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. Загальні положення

Типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти «Професійна діяльність асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі» (далі - програма) розроблено відповідно до сучасної державної освітньої політики щодо впровадження інклюзивного навчання, концепції Нової української школи та стратегії реформування початкової освіти.

Актуальність полягає в необхідності підготовки асистента вчителя до роботи в інклюзивному освітньому середовищі в контексті сучасного розуміння інклюзивної освіти, змін в українському законодавстві, виконання державою основних міжнародних зобов'язань.

Хоча у чинному законодавстві використовується термін «інклюзивне навчання»¹, Міністерством освіти і науки України ведеться робота зі створення стратегії інклюзивної освіти, де термін «інклюзивна освіта» використовується у розумінні концепції, філософії освіти, а не окремої форми навчання чи певного рівня освіти.

Інклюзивна освіта як безумовне право кожної дитини на доступну і якісну освіту є не лише ознакою демократичності суспільства, а й міжнародним зобов'язанням країни з часу ратифікації Україною Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативного протоколу до неї². У Статті 24 цього документа зазначається, що члени-учасниці цієї конвенції повинні забезпечити інклюзивну освіту на всіх рівнях. Окрім цього, забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх є однією із глобальних цілей сталого розвитку на період до 2030 року, яка стоїть на порядку денному для усіх країн, у тому числі для України.

¹Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 р.

²Закон України № 1767-VI від 16.12.2009 р. «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї».

Суттєві зміни у напрямі інклюзивної освіти, як на законодавчому рівні, так і на рівні практики, розпочалися з часу ратифікації Україною Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю у 2009 році. Так, у 2010 році були внесені зміни до законодавчих актів щодо організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах³, створена концепція розвитку інклюзивного навчання⁴, прийняті інші важливі нормативно-правові документи. Одним із таких документів стала Постанова Кабінету Міністрів України № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», прийнята 15.08.2011 р., в якій було зазначено, що «особистісно зорієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент учителя, який бере участь у розробленні та виконанні індивідуальних навчальних планів і програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами».

Цьому передували документи, які передбачали введення цієї посади: з ініціативи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Міністерством соціальної політики було доповнено Класифікатор професій посадою асистента вчителя інклюзивного навчання (наказ Держспоживстандарту від 28.07.2010 № 327), Постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2012 року № 635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 346 і від 14 червня 2000 року № 963» посаду асистента вчителя уведено до переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників; посаду асистента вчителя було передбачено Типовими штатними нормативами загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 р. № 1205 (із змінами), відповідно до яких передбачено одну ставку асистента вчителя на клас, де навчаються діти з особливими освітніми потребами. На сьогодні створені і затверджені документи, які окреслюють посадові⁵ та функціональні обов'язки асистента вчителя⁶.

Освітня реформа, що розпочалася в Україні у 2016 році, базується на концепції «Нова українська школа»⁷, основними принципами якої є дитиноцентризм, педагогіка партнерства, новий зміст освіти, що базується на компетентностях, формуванні цінностей та ін. Інклюзивна освіта є невід'ємною частиною освітньої реформи.

У новому законі України «Про освіту» вперше зазначено, що інклюзивне навчання є забезпеченням права дитини на освіту, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Відповідні зміни

³ Закон України №2442-VI від 06.07.2010р. «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти (щодо організації навчально-виховного процесу)».

⁴ Наказ Міністерства освіти і науки України №912 від 01.10.2010р. «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання»

⁵ Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту №1/9-675 від 25.09.12 р. «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя»

⁶ Лист Міністерства освіти і науки України №2.5-281 від 05.02.2018р.

⁷ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р

внесені у закони про дошкільну освіту, про загальну середню освіту, про професійну (професійно-технічну) та вищу освіту.

Будь-яка реформа має передбачати відповідну підготовку педагогів, які її здійснюють. Так, у 2012 році Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України рекомендувало ректорам вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, які здійснюють підготовку педагогічних працівників за напрямками «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Соціальна педагогіка», запровадити з 2012/2013 навчального року навчальну дисципліну «Основи інклюзивної освіти», а директорам інститутів післядипломної педагогічної освіти включити однойменний навчальний курс у навчальні програми для слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Окремий модуль «Інклюзивна освіта» став складовою Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти⁸.

Проте, на сьогодні існує велика потреба у проведенні підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які працюють на посаді асистентів учителів в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, зокрема в початкових класах.

Структура типової освітньої програми, розподіл годин за видами навчальних занять, тематика практичних занять і самостійної роботи мають рекомендаційний характер і визначаються кожним закладом післядипломної педагогічної освіти.

1.2. Цільова аудиторія

Асистенти вчителів, які працюють в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти, зокрема у початкових класах.

1.3. Мета і завдання

Мета програми полягає у формуванні компетентностей асистентів учителів закладів загальної середньої освіти, необхідних для ефективної роботи в інклюзивному освітньому середовищі відповідно до існуючого нормативно-правового забезпечення, сучасного розуміння інклюзивного навчання.

Завдання:

засвоєння основних принципів і цінностей інклюзивної освіти;

обізнаність з міжнародною та національною законодавчою базою у сфері інклюзивної освіти, з основними нормативно-правовими документами, що регламентують основні ролі, завдання та кваліфікаційні характеристики асистента вчителя;

обізнаність з основними принципами концепції «Нова українська школа» та їх реалізацією у початкових класах;

засвоєння основних принципів і технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища;

---

⁸ Наказ Міністерства освіти і науки України №36 від 15.01.2018р.

оволодіння основними методами роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, зокрема розробленням індивідуальної програми розвитку для дитини з особливими освітніми потребами;

розширення знань про особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами (основи спеціальної педагогіки) та особливості їх навчання й виховання в умовах інклюзивного освітнього середовища;

оволодіння ефективними стратегіями розвитку учнівської спільноти;

формування позитивного ставлення до інклюзивної освіти, зокрема позитивного налаштування на професію асистента вчителя в закладі освіти та професійний розвиток.

1.4. Предметом програми є актуальні теоретичні і методичні питання формування компетентностей слухачів з питань професійної діяльності в інклюзивному класі.

Освітнє і професійне значення викладання програми полягає в розвитку професійної компетентності асистентів учителів, їхній здатності до активної творчої діяльності.

1.5. Результати навчання

Вивчення курсу сприяє формуванню загальних та фахових програмних компетентностей:

Загальні:

- *знання і розуміння предметної галузі та професії; знання основних теорій, концепцій, що складають наукову картину світу; вміння відстоювати власні стратегії професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі;*
- *здатність діяти на основі соціальної відповідальності та громадянської свідомості, застосовувати процедури і технології захисту прав і свобод осіб з особливими освітніми потребами відповідно до основних міжнародних правозахисних документів та чинного законодавства України;*
- *уміння знаходити, обробляти й аналізувати інформацію з різних джерел; застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для розгляду конкретних питань з організації та впровадження інклюзивної освіти, вирішення фахових завдань у професійно-педагогічній діяльності;*
- *уміння працювати в команді психолого-педагогічного супроводу дитини; здатність до ефективної міжособистісної взаємодії з колегами, дітьми та їхніми батьками в інклюзивному освітньому середовищі; уміння демонструвати соціально-емоційну компетентність у професійних ситуаціях;*
- *здатність генерувати нові ідеї, творчо підходити до вирішення професійних завдань в інклюзивному освітньому середовищі;*

- *здатність* виявляти та вирішувати проблеми професійно-педагогічної діяльності; знання основних методів наукового пошуку; уміння узагальнювати, оформлювати та презентувати результати діяльності щодо удосконалення освітнього процесу в інклюзивному освітньому середовищі;
- *уміння* самостійно навчатися; здатність до розвитку особистісного потенціалу, самореалізації, професійного лідерства та досягнення успіху;
- *уміння* планувати, організовувати, координувати, контролювати та оцінювати власну професійну діяльність; уміння швидко реагувати під час вирішення ситуативних проблем з урахуванням нових умов та обставин для прийняття рішень.

Фахові:

- *компетентність* у сфері міжнародного та національного законодавства у сфері інклюзивної освіти (знання основних міжнародних і національних законодавчих документів, їхньої ролі у впровадженні інклюзивної освіти);
- *компетентність* у сфері концептуальних засад інклюзивної освіти (знання та розуміння концепцій і принципів інклюзивної освіти; розуміння широкого контексту інклюзивної освіти як освіти для усіх без винятку; уміння проявляти толерантне ставлення до осіб з особливими освітніми потребами на основі поваги до індивідуальних особливостей та недопущення дискримінації);
- *компетентність* у сфері управління освітнім процесом (володіння сучасними підходами до організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти; вміння спільно працювати та злагоджено взаємодіяти з іншими працівниками та батьками, зокрема з батьками дітей з особливими освітніми потребами; вміння планувати та ефективно реалізувати поставлені завдання для забезпечення якості освітнього процесу);
- *компетентність* щодо закономірностей та вікових особливостей дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами (знання закономірностей розвитку дитини у різних вікових періодах; знання індивідуальних методів навчання дитини задля забезпечення цілісного розвитку її особистості; володіння базовими знаннями щодо використання Міжнародної класифікації функціонування обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків в освіті для забезпечення змін в освітньому процесі);
- *компетентність* у сфері організації інклюзивного освітнього середовища (уміння виявляти і усувати бар'єри у навчанні учнів з особливими освітніми потребами; знання способів диференціації, адаптації і модифікації навчального змісту, методів викладання; уміння використовувати принципи універсального дизайну в освітньому процесі; уміння розробляти індивідуальну програму розвитку; володіння методами оцінювання, спираючись на сильні сторони дитини);

- *компетентність* у сфері професійного розвитку (здатність до рефлексії, вміння критично мислити та здійснювати самооцінку власної професійної діяльності; вміння визначати власні сильні та слабкі сторони, визначати професійні цілі та реалізувати їх на практиці).

Програмні результати навчання

- *засвоїти* концепції, принципи, основні закономірності розвитку інклюзивної освіти;
- *розуміти* ключові поняття у сфері інклюзивної освіти;
- *знати* міжнародне і вітчизняне законодавство у сфері інклюзивної освіти, зокрема документи, що регламентують роботу асистента вчителя;
- *оволодіти* науково обґрунтованими методами та сучасними технологіями щодо організації власної професійної діяльності з урахуванням особливостей взаємодії асистента вчителя з учителем, іншими працівниками закладу освіти, а також із батьками дітей, зокрема батьками дітей з особливими освітніми потребами;
- *організовувати* освітній процес та підтримку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, спираючись на використання теоретичних знань і практичних умінь, отриманих під час вивчення курсу;
- *створювати* сприятливі умови для взаємодії дітей в умовах інклюзивної освіти;
- *демонструвати* розуміння послідовності етапів організації педагогічної діяльності на компетентнісних засадах;
- *проектувати* власну програму професійного розвитку;
- *здійснювати* інформаційно-просвітницьку діяльність щодо підтримки і важливості впровадження інклюзивної освіти в Україні.

1.6. Зміст програми та форми роботи

Зміст програми розкривається у трьох блоках:

1. *Теоретичний* – основні терміни та поняття; переваги та існуючі виклики впровадження інклюзивної освіти; вітчизняне та міжнародне законодавство у сфері інклюзивної освіти; основні завдання, ролі та функції асистента вчителя.
2. *Практичний* – оволодіння навиками роботи в команді з учителем, іншими фахівцями та батьками дітей, зокрема батьками дитини з особливими освітніми потребами; умінням брати участь у розробленні індивідуальної програми розвитку дитини та її реалізації відповідно до власної ролі; способам адаптації навчальних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей дитини; способам спільного викладання; способам проведення спостережень та використання їх результатів для планування і здійснення змін в освітньому середовищі відповідно до МКФ-ДП.

3. *Самостійна робота* – аналіз основних міжнародних, вітчизняних законодавчих і нормативно-правових документів у сфері інклюзивної освіти; виконання творчих завдань в інклюзивному освітньому середовищі; підготовка повідомлень на актуальні теми; проведення міні-досліджень; вирішення проблемних ситуацій.

Основними формами роботи в процесі вивчення програми є інтерактивні лекції, практичні заняття, самостійна робота.

Під час інтерактивних лекцій слухачі отримують систематизовану впорядковану інформацію в рамках навчальної програми; на практичних заняттях закріплюють і деталізують теоретичні знання у практико-зорієнтованих навчальних ситуаціях; метою самостійної роботи творче переосмислення одержаних знань і розширення їх бази, розвиток умінь самонавчання та саморозвитку.

Кількість годин на вивчення дисципліни – 60 год., з них 26 год. – лекції, 18 год. – практичні заняття, 14 год. – самостійна робота, 2 год. – підсумковий контроль.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назви теоретичних розділів	К-сть годин			
		Лек.	Практ.	Сам.	Усього
МОДУЛЬ I. Вступ до інклюзивної освіти: основні завдання і ролі асистента вчителя в інклюзивному класі					
1.1	Інклюзивна освіта: сутність, завдання та принципи. Основні міжнародні та національні документи, що регламентують інклюзивну освіту в Україні.	2		2	4
1.2	Основні завдання, ролі й функції асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання.	4	2	4	10
Разом:		6	2	6	14
МОДУЛЬ II. Особливості організації освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти.					
2.1	Основні принципи концепції «Нова українська школа» та особливості роботи за новими державними освітніми стандартами.	2	2		4
2.2	Індивідуальна програма розвитку (ІПР) як механізм індивідуалізації освітньої траєкторії для дитини з особливими освітніми потребами та забезпечення її додаткових потреб в освітньому процесі.	2	4	2	8

2.3	Особливості оцінювання навчальних досягнень дітей в умовах інклюзивної освіти. Роль асистента вчителя у проведенні спостережень.	2	2	2	6
Разом:		6	6	4	18
МОДУЛЬ III. Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі.					
3.1	Команда психолого-педагогічного супроводу: основні завдання, склад, основні функції членів команди.	2	2		4
3.2	Партнерство з батьками як необхідна умова успішного інклюзивного навчання.	2	2		4
3.3	Співпраця з місцевою громадою: роль Інклюзивно-ресурсних центрів у наданні додаткової підтримки.	2	2	2	4
Разом:		6	6	2	14
МОДУЛЬ IV. Забезпечення додаткової підтримки для дітей з особливими освітніми потребами з використанням Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП).					
4.1	Сутність та основні принципи МКФ-ДП. Огляд структури.	2			2
4.2	Огляд основних категорій дітей з особливими освітніми потребами. Використання МКФ-ДП для підтримки активності та участі дітей з особливими освітніми потребами та забезпечення змін в навколишньому середовищі.	4	2	2	8
4.3	Основні стратегії формування позитивної атмосфери у дитячому колективі.	2	2		4
Разом:		8	4	2	14
Усього:		26	18	14	58
<i>Підсумковий контроль</i>		2			

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ I.

Вступ в інклюзивну освіту: основні завдання і ролі асистента вчителя в інклюзивному класі

Лекція 1.1. Інклюзивна освіта: сутність, завдання та принципи. Основні міжнародні та національні документи, що регламентують інклюзивну освіту в Україні.

Сутність і зміст поняття «інклюзивна освіта». Інклюзивна освіта як забезпечення права на освіту для кожної дитини. Еволюція розуміння інвалідності: основні моделі (благочинна, медична, соціальна). Аналіз змісту понять «виключення», «сегрегація», «інтеграція», «інклюзія». Відмінності між інтеграцією (медична модель) та інклюзією (соціальна модель). Завдання і принципи інклюзивної освіти. Конвенція ООН про права дитини. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Визначення інклюзивної освіти через призму основних міжнародних документів: Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з інвалідністю, рекомендації ЮНЕСКО 2008 р. (міжнародна конференція з питань освіти), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Концепція «Безпечна школа» (ЮНІСЕФ), «Індекс інклюзії», Цілі сталого тисячоліття на період до 2030р. Переваги інклюзивної освіти для усіх учасників освітнього процесу: дітей з особливими освітніми потребами та їхніх однолітків, батьків дітей з особливими освітніми потребами, педагогів, керівників закладів освіти, місцевих громад і суспільства в цілому. Основні бар'єри на шляху до впровадження інклюзивної освіти: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні.

Законодавство України щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на якісну інклюзивну освіту. Укази Президента України у сфері інклюзивної освіти. Основні положення Постанов Кабінету Міністрів України, що регламентують особливості організації інклюзивного освітнього процесу у закладах дошкільної і загальної середньої освіти. Накази Міністерства освіти і науки України щодо організації інклюзивного навчання.

Лекція 1.2. Основні завдання, ролі й функції асистента вчителя в інклюзивному класі. Робота у єдиній команді. Спільне викладання.

Основні завдання та роль асистента вчителя. Функції асистента вчителя: організаційні, навчально-розвивальні, діагностичні, прогностичні, консультативні. Педагогічна етика. Компетентності асистента вчителя: знання, уміння, особисті характеристики. Формування ефективних стосунків між учителем і асистентом учителя. Роль асистента вчителя у забезпеченні навчальних та інших потреб учнів. Порівняння обов'язків учителя та асистента вчителя на різних етапах освітнього процесу: планування, здійснення, оцінювання, робота з батьками. Спільне викладання: необхідність, можливість, співпраця. Особливості спільного викладання, педагогічна етика. Підтримка асистентів учителя іншими вчителями. Норми та правила ведення педагогічної документації.

Практичне заняття 1. Перегляд та аналіз відкритого уроку у школі за участю асистента вчителя.

МОДУЛЬ II

Особливості організації освітнього процесу в інклюзивному класі

Лекція 2.1. Основні принципи концепції «Нова українська школа» та особливості роботи за новими державними освітніми стандартами.

Концепція Нової української школи: концептуальні засади реформування середньої школи. Основні принципи: педагогіка партнерства, готовність до інновацій, нові освітні стандарти й результати навчання, автономія школи і вчителя, фінансування освіти. Мета нової школи та профіль випускника. Ключові компоненти формули нової української школи. Ключові компетентності для життя. Інтегрований підхід до навчання: тематичне планування та проектний підхід. Особливості організації освітнього середовища: навчальні осередки, «куточок усамітнення». Забезпечення інклюзивного і безпечного освітнього середовища.

Лекція 2.2. Індивідуальна програма розвитку (ІПР) як механізм індивідуалізації освітньої траєкторії для дитини з особливими освітніми потребами та забезпечення її додаткових потреб в освітньому процесі.

Індивідуалізація освітнього процесу як одна із умов запровадження інклюзивного навчання. Нормативне забезпечення, що регламентує створення ІПР: Постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (15.08.2011 р. № 872, Постанова КМУ №588 від 09.08.2017 р.); лист МОН України від 18.05.2012 р. № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». Структура і функції ІПР. Різні ролі членів команди психолого-педагогічного супроводу у розробленні і впровадженні ІПР. План роботи над ІПР. Визначення навчальних цілей і завдань. Відповідність критеріям «SMART». Визначення пріоритетності навчальних цілей. Роль асистента вчителя у процесі розроблення ІПР. Здійснення адаптацій і модифікацій під час планування освітнього процесу: адаптація основних компонентів освітнього процесу: фізичне середовище, освітній процес, вказівки вчителя, навчальні матеріали. Види модифікацій. Способи адаптації процесу оцінювання, використання модифікованих і альтернативних методів оцінювання.

Лекція 2.3. Особливості оцінювання навчальних досягнень дітей в умовах інклюзивної освіти. Роль асистента вчителя у проведенні спостережень.

Оцінювання навчальних досягнень учнів у контексті концепції «Нова українська школа». Основні підходи до моніторингу успіхів дітей: традиційний та особистісно-зорієнтований. Формувальне та підсумкове оцінювання. Особливості оцінювання навчальних результатів учнів з особливими освітніми потребами. Спостереження як один із важливих способів автентичного оцінювання. Мета і способи проведення спостереження і запису інформації. Методика реагування на втручання. Моніторинг успіхів дитини з особливими освітніми потребами на основі ІПР та реагування на втручання. Використання графіків у процесі оцінювання. Використання результатів оцінювання успіхів учня з метою спілкування з батьками, а також з метою надання ефективного зворотного зв'язку. Необхідні зміни та можливі труднощі при використанні

методики реагування на втручання. Участь батьків дітей з особливими освітніми потребами у процесі оцінювання. Рівні участі батьків у процесі оцінювання прогресу розвитку та навчальних досягнень своїх дітей.

Практичне завдання 2. Створення індивідуальної програми розвитку, а саме: формулювання навчальних цілей і завдань на основі кейсів дітей з особливими освітніми потребами, визначення пріоритетності цілей, визначення критеріїв для оцінювання.

МОДУЛЬ III

Командний підхід як необхідна умова забезпечення якісної освіти в інклюзивному класі.

Лекція 3.1. Команда психолого-педагогічного супроводу: основні завдання, склад, основні функції членів команди.

Закон України «Про освіту»: визначення осіб з особливими освітніми потребами. Види додаткової підтримки та рівні її надання (екологічна теорія). Основні підходи до надання додаткової підтримки. Командний підхід як одна з умов запровадження інклюзивної освіти. Визначення команди. Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (наказ МОН України № 609 від 08.06.2018 р.). Склад учасників команди супроводу та принципи її діяльності. Завдання та основні функції учасників команди супроводу. Організація роботи команди супроводу: надання психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних послуг. Професійне співробітництво як одна з умов успішного інклюзивного навчання: роль партнерства педагогів і асистентів педагогів з іншими фахівцями (практичний психолог, вчитель-дефектолог, соціальний працівник та ін.).

Лекція 3.2. Партнерство з батьками як необхідна умова успішного інклюзивного навчання.

Принципи педагогічної діяльності, орієнтованої на інтереси сім'ї. Чинники, що впливають на участь батьків як членів команди. Складові успішної співпраці: спільне бачення майбутнього дитини, позитивна взаємозалежність, відданість спільній роботі над досягненням спільної мети, спільна відповідальність, рівні права у процесі прийняття рішень. Основні бар'єри на шляху спільної співпраці закладу освіти з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Практика раннього втручання. Планування програми переходу від практики раннього втручання (Центри раннього втручання) до закладів дошкільної і загальної середньої освіти.

Лекція 3.3. Співпраця з місцевою громадою: роль Інклюзивно-ресурсних центрів у наданні додаткової підтримки.

Рівні надання додаткової підтримки та основні види команд: команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами (на рівні класу), внутрішньошкільна команда, позашкільна команда.

Інклюзивно-ресурсний центр як джерело підтримки педагогів у впровадженні інклюзивної освіти і наданні додаткової підтримки дітям з особливими освітніми потребами. Постанова КМУ № 545 від 12.07.2017 р. «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». Завдання ІРЦ. Організація психолого-педагогічного супроводу та надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дитині з особливими освітніми потребами.

Практичне заняття 3. «Картування» потенційних партнерів і ресурсів місцевої громади на підтримку інклюзивної освіти.

МОДУЛЬ IV

Забезпечення додаткової підтримки для дітей з особливими освітніми потребами з використанням Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП).

Лекція 4.1. Сутність та основні принципи МКФ-ДП. Огляд структури.

Сучасна біопсихосоціальна модель розуміння інвалідності: інвалідність як динамічна взаємодія між станом здоров'я людини, навколишнім середовищем і особистими характеристиками людини. Глобальна мета МКФ-ДП. Основні частини МКФ-ДП: домени активності та участі дитини, структури та функції організму; фактори навколишнього середовища, особистісні чинники. Основні поняття: «активність», «участь», «обмеження активності», «обмеження можливості участі». Основні сфери життєдіяльності дитини. Використання МКФ-ДП в освітньому процесі.

Лекція 4.2. Огляд основних категорій дітей з особливими освітніми потребами. Використання МКФ-ДП для підтримки активності та участі дітей з особливими освітніми потребами та забезпечення змін в навколишньому середовищі.

Концепція затримки розвитку як одне з основних питань МКФ-ДП. Особливості розвитку і підтримки дітей зі сенсорними порушеннями. Особливості розвитку і підтримки дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Особливості розвитку і підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями. Порушення писемного мовлення: процесу письма (дисграфія) і процесу читання (дислексія). Особливості розвитку та підтримки дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю.

Лекція 4.3. Основні стратегії формування позитивної атмосфери у дитячому колективі.

Сприяння природному розвитку дружніх стосунків, налаштування на толерантне ставлення до інших, моделювання позитивної соціальної поведінки, заохочення дітей до співпраці та взаємодопомоги, розвиток емпатії. Розвиток соціально-емоційної компетентності учнів: практика «Ранкові зустрічі», «Крісло автора» та ін. Забезпечення інклюзивного і безпечного освітнього середовища. Запобігання булінгу.

Практичне заняття 4. Формулювання рекомендацій щодо змін в освітньому процесі з урахуванням рекомендацій та відповідних кодів МКФ-ДП.

Питання для самостійного опрацювання

1. Конвенція ООН про права дитини і Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю: аналіз щодо захисту прав дітей з особливими освітніми потребами.
2. Основні концепції «Індексу інклюзії»: «інклюзія», «бар'єри на шляху до участі в освітньому процесі», «ресурси, спрямовані на підтримку навчання та участі в освітньому процесі», «підтримка багатоманітності».
3. Закон України «Про освіту»: аналіз основних понять, пов'язаних із інклюзивним навчанням. Аналіз статті 19 «Освіта осіб з особливими освітніми потребами» та статті 20 «Інклюзивне навчання».
4. Вивчення основних законодавчих документів у сфері інклюзивної освіти: Концепція розвитку інклюзивного навчання (2010 р.), Постанова КМУ № 872 «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».
5. Нормативно-правові документи, що регламентують роботу асистента вчителя: Постанова КМУ № 872 від 15.08.2011 р. «Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1/9 – 675 від 25.09.2012 р. «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя».
6. Умови налагодження позитивних стосунків з однолітками для дітей з особливими освітніми потребами.
7. Аналіз причин бажання батьків бачити своїх дітей в інклюзивному освітньому середовищі.
8. Важливість роботи з усіма членами родини, залучення татів. Розуміння власних переконань і перспектив у роботі з татами.
9. Роль асистента вчителя у процесі налагодження позитивних стосунків дітей з особливими освітніми потребами зі своїми однолітками.
10. Створення ефективної взаємодії асистента вчителя з батьками дітей з особливими освітніми потребами.
11. Характеристика складу команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.
12. Аналіз відповідності методів викладання індивідуальним особливостям дітей.
13. Характеристика видів адаптації для забезпечення особливих освітніх потреб дітей.
14. Проблеми моніторингу навчальних результатів на основі загальної освітньої програми.
15. Поняття про реагування на втручання (РНВ) як про стратегію раннього виявлення труднощів у навчанні дітей.

- 16.Залучення додаткових фахівців до освітнього процесу: переваги та труднощі.
- 17.Особливості організації практики спільного викладання.
- 18.Роль асистента вчителі у здійсненні практики спільного викладання.
- 19.Відображення основних етапів формування партнерських стосунків між учителем і асистентом вчителя в організації фізичного середовища.
- 20.Характеристика та основні чинники діяльності успішної команди.
- 21.Особливості мовленнєвої діяльності дітей із розладами аутичного спектру.
- 22.Стратегії залучення дітей з розладами аутичного спектру до співпраці з іншими дітьми.
- 23.Педагогічні умови ефективного спілкування з дитиною з розладами аутичного спектру в умовах інклюзивного навчання.
- 24.Особливості формування особистості дитини з інтелектуальними порушеннями.
- 25.Стратегії пом'якшення психотравмуючих чинників для дітей з церебральним паралічем в умовах інклюзивного навчання.
- 26.Особливості пізнавальної сфери у дітей з порушеннями зору.
- 27.Педагогічні підходи до розвитку особистості дитини з порушеннями зору.
- 28.Особливості пізнавальної сфери у дітей з порушеннями слуху.
- 29.Педагогічні підходи до розвитку особистості дитини з порушеннями слуху.
- 30.Педагогічні умови забезпечення ефективної роботи з дітьми із заїканням в умовах інклюзивного навчання.
- 31.Особливості врахування поведінки дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю у процесі організації освітнього процесу.
- 32.Педагогічні умови розвитку позитивної самооцінки дітей із синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю.
- 33.Особливості розвитку пізнавальної сфери у дітей із церебральним паралічем.
- 34.Умови налагодження позитивної співпраці з батьками дітей з особливими освітніми потребами.
- 35.Визначення сильних сторін дитини, а також сфер підтримки на основі результатів спостережень.
- 36.Аналіз кейсів у контексті МКФ-ДП: полегшуючі фактори і бар'єри у навколишньому середовищі.
- 37.Аналіз кейсів у контексті МКФ-ДП: функції організму та структури, активність і участь.
- 38.Аналіз кейсів у контексті МКФ-ДП: домени для компоненту Активність та Участь.
- 39.Ефективні стратегії формування позитивної атмосфери у дитячому колективі.

Практичні завдання

1. Підготувати лист-повідомлення для батьків щодо приходу у клас дитини з особливими освітніми потребами.
2. Сформулювати навчальні цілі, завдання та критерії для оцінювання для дитини з особливими освітніми потребами на основі запропонованого кейсу.
3. Підготувати повідомлення про можливі адаптації і модифікації для дитини з особливими освітніми потребами на основі запропонованого кейсу.
4. Скласти психолого-педагогічну характеристику інклюзивного класу.
5. Підготувати повідомлення про переваги інклюзивної освіти для усіх учасників освітнього процесу: дітей з особливими освітніми потребами та їхніх батьків, інших дітей у класі та їхніх батьків, педагогів, керівників шкіл, місцевої громади.
6. Використовуючи матеріали статті 9 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, підготувати повідомлення про основні бар'єри на шляху до впровадження інклюзивної освіти у вашому закладі освіти та запропонувати шляхи їх подолання.
7. За допомогою опитувальника оцінити власні компетентності, які є необхідними для виконання посадових обов'язків асистента вчителя. За результатами самооцінки скласти план професійного розвитку.
8. Запропонувати шляхи вирішення проблемних ситуацій, які описують стосунки вчителя з асистентом вчителя, та обґрунтувати їх.
9. Підготувати есе на тему: «Що б я хотів (ла) запитати батьків дитини з особливими освітніми потребами?»
10. Розробити тижневий графік спільного викладання у своєму закладі освіти.
11. Підготувати повідомлення на тему: «Умови створення та складові ефективної команди: моє бачення».
12. Розробити рекомендації батькам про виховання дітей з розладами аутичного спектру, дітей із синдромом дефіциту уваги і гіперактивністю, інтелектуальними порушеннями, дитячим церебральним паралічем, із сенсорними порушеннями (порушеннями зору та слуху) (на вибір).
13. Запропонувати стратегії розвитку позитивних стосунків у дитячому колективі.
14. Зібрати та представити історії (5) про розвиток дітей з особливими освітніми потребами та особливості їх залучення до школи.
15. Підготувати есе на тему: «Що для мене означає успішна співпраця з учителем в інклюзивному класі?»
16. Розробити рекомендації щодо змін в освітньому процесі з використанням кодів МКФ-ДП.

Рекомендована література

Основна

1. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с.
2. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. Редакцією Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. / Кол. авторів: Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. – К., 2012. – 216 с.
3. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К.: «А.С.К.», 2012. – 307 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
5. Софій Н. З. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. – К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2016. - 108 с.

Додаткова

1. Данілавічюте Е. А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с.
2. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / за загальною редакцією Колупаєвої А. А. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
3. Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. Азін В. О., Грибальський Я. В., Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. – К., 2013. – 128 с.
4. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб. / [Тоні Бут]; пер. з англ. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 190 с.
5. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практич. посіб. / Тім Лорман, ДжоанДеппелер, Девід Харві; пер. з англ. – К.: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. - 296 с.
6. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І., - 2-ге видання, стереотипне – К.: ФО-П Парашин І.С., 2010. - 128 с.
7. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами в освітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: Навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, О.М. Тараненко. – К.: «АТОПОЛ». - 2010. – 96 с. - (Серія «Інклюзивна освіта»).

8. Колупаєва А. А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / А.А. Колупаєва, Е.А. Данілавічюте, С.В. Литовченко. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 197 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
9. Особливості викладання в інклюзивному навчальному середовищі: практика спільного викладання / Софій Н. З. // Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови: наук.-метод. зб.: / за ред.: В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. - 2015. - Вип. 10. – С. 173-177.
10. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія / О. В. Мартинчук. – К.: Вид-во учбової літератури, 2018. – 420 с.
11. Софій Н. З. Особливості планування в інклюзивному класі: створення індивідуальної навчальної програми / Софій Н. З. // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук. – метод. зб.: / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. – 2014. – Вип. 6. – С. 150 – 154.
12. Софій Н. З. Залучення батьків до процесу оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання / Софій Н. З. // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб.: / за ред.: В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. - 2013. - Вип. 4. – Ч. 2. – С. 312-320.
13. Таранченко О. М., Найда Ю. М. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч. курс та навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. - 124 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
14. Таранченко О. М. Інклюзивна освіта. Освіта дітей з особливими потребами / Таранченко О. М., Литовченко С. В. // Позашкільня. Шкільний світ. - № 3 (015). - 2008. – С. 15-25.
15. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-наочний посіб. / Укладач – Скрипник Т. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 56 с.
16. Федоренко О. Ф. Професійна готовність педагогів як чинник успішного впровадження інклюзивного навчання дітей із порушеннями слуху / О. Ф. Федоренко // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: зб. стат. молод. вчених / за ред. : В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. – 2013. – Вип. 4. – Ч. 2. – С. 362 – 370.
17. Федоренко О. Ф. До питання про впровадження інклюзивного навчання учнів з особливостями психофізичного розвитку: теоретико-методологічні засади / О. Ф. Федоренко // Збірник наукових праць Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2013. – Вип. 23 (2). – С. 108 – 115.

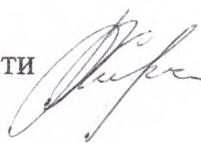
Законодавчі та нормативно-правові документи

1. Закон України № 1767-VI від 16.12.2009 р. «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї».
2. Закон України №2 442-VI від 06.07.2010 р. «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти (щодо організації навчально-виховного процесу)».
3. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 р.
4. Інструктивно-методичний лист «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-384 від 18.05.2012 р.).
5. Інструктивно-методичний лист «Організація психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання» (Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-529 від 26.07.2012 р.).
6. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1/9-675 від 25.09.2012 р. «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя».
7. Лист Міністерства освіти і науки України № 2.5-281 від 05.02.2018 р. «Щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах».
8. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-694 від 28.09.2012 р. «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням».
9. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1205 від 06.12.2010 р. «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів».
10. Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010 р. «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання».
11. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1/9 – 539 від 08.08.2013 р. «Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з особливими освітніми потребами».
12. Наказ Міністерства освіти і науки України № 768 від 14.06.2013 р. «Про затвердження плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей з інвалідністю».
13. Постанова Верховної Ради України № 96 – VIII від 13 січня 2015 р. «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення».
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами».
15. Постанова Кабінету Міністрів України № 872 від 15.08.2011 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», наказ Міністерства освіти і

- науки, молоді та спорту України від 18.05.2012 р. № 1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».
16. Постанова Кабінету Міністрів України № 607 від 21.08.2013 р. «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами».
  17. Постанова КМУ № 545 від 12.07.2017 р. «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр».
  18. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року».
  19. Постанова КМУ від 9 серпня 2017 року № 588 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>
  20. Постанова КМУ від 12 липня 2017 року № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>
  21. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти / Наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609
  22. Про освіту / Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>

Генеральний директор

директорату інклюзивної та позашкільної освіти

Валентина ХІВРИЧ